

*dr. Zoran
Jelenc,
vodja raziskovalne-
ga središča na An-
dragoškem centru
Slovenije in docent
na Filozofski fakul-
teti*

RAZISKOVANJE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH V SLOVENIJI

*Analiza razvojnih usmeritev
v zadnjem desetletju*

¹ Projekt sta v letu 1994 izpeljala Unescov inštitut za izobraževanje iz Hamburga in Evropsko združenje raziskovalcev izobraževanja odraslih – ESREA. Slovenija je imela pri raziskavi dvojno vlogo. Bili smo nosilci raziskovanja trendov pri raziskovanju izobraževanja odraslih v srednje- in vzhodnoevropskih državah, to je v nekdanjih socialističnih državah t. i. vzhodnega bloka; v sklopu tega projekta pa smo opravili tudi raziskavo (študij primera) o stanju v Sloveniji z naslovom Raziskovanje izobraževanja odraslih v Sloveniji (RIOS), ki jo je financiralo Ministrstvo za znanost in tehnologijo RS.

² Raziskavo RIOS smo opravili tako, da smo anketirali subjekte, ki se ukvarjajo z raziskovanjem izobraževanja odraslih.

³ Tudi ob tej priložnosti se iskreno zahvaljujem vsem posameznikom in ustanovam, ki so sodelovali v raziskavi, še posebej, ker sredstva za raziskovanje niso omogočala, da bi jim dali ustrezno denarno nadomestilo za porabljeni čas.

Kot izhodišče za predstavitev v naslovu navedene problematike bomo vzeli ugotovitve v raziskavi, ki smo jo opravili v okviru mednarodnega projekta Adult Education Research: World Trend Analysis (Analiza svetovnih trendov pri raziskovanju izobraževanja).¹ Predstavil jih bom v osrednjem delu mojega prispevka.

Ker je raziskava potekala že v letu 1993, so nekatere ugotovitve morebiti sedaj že zastarele in bi jih bilo treba primerjati z zdajšnjim stanjem in morebitnimi novimi ugotovitvami. Zato bom v nadaljevanju prispevka opozoril na nekatere značilnosti zdajšnjega položaja pri raziskovanju izobraževanja odraslih, nekatere pomembnejše podatke in ugotovitve iz navedene raziskave RIOS pa bom dopolnil ali aktualiziral s trenutnim stanjem in podatki. Prispevek bom končal s pobudami, ki naj bi izboljšale stanje pri raziskovanju izobraževanja odraslih v Sloveniji. Skušal bom načrtovati smeri za hitrejši razvoj na tem področju izobraževanja odraslih v Sloveniji.

UGOTOVITVE IZ RAZISKAVE LETA 1993

Raziskovani subjekti

Z raziskavo RIOS smo zajeli časovno obdobje 1989–1993. Za ustrezno razumevanje raziskovalnih izsledkov je pomembna ocena ali kar ugotovitev, da je to eno najbolj plodnih obdobji v zgodovini izobraževanja odraslih pri nas; morda ga bomo nekoč – z ustrezno zgodovinsko distanco – označili tudi kot prelomno obdobje. Ta ugotovitev nam osvetljuje že podatke o vrsti in številu subjektov, ki smo jih vključili v raziskavo.² To so bili:

- raziskovalne institucije (skupaj je bilo v analizo vključenih 11 institucij);

- raziskovalci (v analizi je bilo upoštevanih 23 raziskovalcev);
- raziskave (skupaj je bilo analiziranih 33 raziskav);
- ministrstva (v raziskavo so bila vključena tri ministrstva).³

Število navedenih in v raziskavo vključenih subjektov kaže, da je v obravnavanem obdobju potekala kar zadeva izobraževanje odraslih presenetljivo obsežna in razvejena raziskovalna dejavnost. Z raziskovanjem izobraževanja odraslih se je ukvarjalo v Sloveniji neposredno ali posredno deset institucij – fakultet, inštitutov, centrov, zavodov, od tega jih je sedem organizacijsko pripadalo univerzi. Čeprav bi po številu raziskovalnih institucij sklepali, da je jedro raziskovalne dejavnosti pri izobraževanju odraslih locirano na univerzah, podatki kažejo, da je po ustanovitvi Andragoškega centra Slovenije (ACS) ta institucija postala najmočnejše središče za raziskovanje izobraževanja odraslih pri nas, po številu raziskovalnih projektov (deset projektov v zadnjih dveh letih) in tudi po številu zaposlenih, ki so opravljali raziskovalno delo – od skupno 20 zaposlenih jih je tedaj 12 intenzivneje delalo pri raziskovalnih in razvojnih projektih. Center je imel tudi posebno organizacijsko enoto za raziskovanje. K temu je treba dodati, da je bila osrednja tema teh projektov izobraževanje odraslih ali andragogika. Pri projektih ACS je sodelovalo tudi veliko zunanjih sodelavcev oziroma večina slovenskih raziskovalcev za izobraževanje odraslih.

Raziskovanje izobraževanja odraslih, ki je potekalo na obeh slovenskih univerzah, je matično locirano na Filozofski fakulteti v Ljubljani, oddelek za pedagogiko, in na Fakulteti za organizacijske vede v Kranju, ki spada pod

mariborsko univerzo. Če k obema fakultetama prištejemo še znanstveno-raziskovalne inštitute ali razvojna središča, ki v širšem organizacijskem okviru tudi pripadajo univerzi, smo imeli tedaj še pet takšnih ustanov v Ljubljani, to so Pedagoški inštitut, Center za razvoj univerze, Inštitut za družbene vede, Inštitut za ekonomska raziskovanja in Inštitut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Raziskovanje izobraževanja odraslih na teh institucijah ni bilo njihovo temeljno raziskovalno področje, saj so to raziskovalno tematiko vključevali le, če je bilo to potrebno zaradi obravnavanja osrednjih raziskovalnih sklopov (pedagogika, družba, ekonomija, pravo, delo idr.). Poleg ACS pa so se tedaj ukvarjale z razvojnimi projekti še nekatere druge institucije, zlasti Zavod Republike Slovenije za šolstvo in Skupnost izobraževalnih centrov Slovenije.

Za boljše razumevanje predmeta naše raziskave naj pojasnim, da smo raziskovalno dejavnost pojmovali v skladu z Zakonom o raziskovalni dejavnosti, ki kot raziskovalno dejavnost šteje vse vrste raziskav: temeljne, aplikativne in razvojne.⁴ Seveda lahko precej raziskav, ki jih je opravljal ACS, pripišemo prav temu, da smo upoštevali vse navedene vrste raziskav in da so bili med njimi najštevilnejši prav razvojni projekti, ki so značilni za dejavnost ACS.

Raziskovalne teme in prioritete

V Sloveniji je v obdobju 1989–1993 potekalo 33 raziskav o izobraževanju odraslih. V njih so raziskovalci obravnavali številne in skoraj vse pomembnejše teme v izobraževanju odraslih.

V raziskavah se pojavljajo naslednje teme o izobraževanju in učenju odraslih:

- andragogika, teorija in koncept izobraževanja odraslih, razmerje med pedagogiko in andragogiko;
- terminologija izobraževanja odraslih;
- sistem in razvojne možnosti (skupaj z organiziranostjo mreže, razvojem izobraževalnih področij, upravljanjem, s pravno-normativno ureditvijo);
- izobraževanje odraslih in družba (pomen in možnosti, vpliv na produktivnost, procese prestrukturiranja);
- ekonomski pomen, ekonomika, financiranje izobraževanja;
- kakovost življenja in izobraževanja;
- potrebe po izobraževanju, načrtovanje in

razvoj izobrazbene sestave, kadrovske zmogljivosti;

- izobraževanje in trg delovne sile (zaposleni, brezposelni, presežni delavci);
- udeleženci izobraževanja (študenti, zaporniki, starejši – potrebe, osebni razvoj, motivacija);

V obdobju 1989–1993 je bilo mogoče čutiti vplive povečane raziskovalne dejavnosti iz druge polovice 80. let. K temu je precej pripomogla ustanovitev Andragoškega centra Slovenije, pa tudi povečana pozornost, ki jo je slovenska vlada začela namenjati izobraževanju odraslih. Poleg že omenjene ustanovitve ACS so bili pomembni predvsem: določitev posebnih sredstev za izobraževanje odraslih v državnem proračunu, ustanovitev posebne enote za izobraževanje odraslih pri Ministrstvu za šolstvo in šport, začetek priprave posebnega zakona o izobraževanju odraslih, potrditev posebnega programa za dodiplomski študij andragogike na univerzi.

- izobraževalne metode (multimedijsko izobraževanje, izobraževanje na daljavo, izkušensko izobraževanje);
- razvijanje novih izobraževalnih oblik (študijski krožki, središča za organizirano samostojno učenje, središča za mlade odrasle, avtonomno učenje);
- informacijski sistem za izobraževanje odraslih;
- funkcionalna pismenost;
- neformalno izobraževanje (v organizacijah, v skupnosti);
- izobraževanje in demokracija;
- izobraževanje zapornikov;
- primerjalne raziskave;
- zgodovina izobraževanja.

Takšna raznovrstnost in obsežnost raziskovalnih tem je posledica vztrajnega prizadevanja slovenskih andragogov, da bi nadomestili zaostanke, ki so nastali pri razvoju izobraževanja odraslih v preteklosti. Omejeno je bilo na redke posameznike, ki so raziskovali izobraževanje odraslih poleg svoje temeljne dejavnosti; to velja zlasti za nekatere univerzitetne učitelje na fakultetah v Ljubljani in Kranju in za kakega raziskovalca na Pedagoškem inštitutu. Prav tu je na začetku osemdesetih let začel nastajati obeta ven raziskovalni program Konceptija izobraževanja odraslih v Sloveniji, v sklopu katerega je bilo po letu 1987 opravljenih in objavljenih nekaj aplikativnih raziskav,⁵ nastalo pa je tudi prvo institucionalizirano jedro raziskovalcev izobraževanja odraslih v Sloveniji.

Raziskovalne prioritete so narekovali predvsem trg in interesi izvajalcev in raziskovalcev,

⁴ Zakon jih opredeljuje takole: temeljne so tiste raziskave, s katerimi pridemo do novih splošno veljavnih spoznanj; pri aplikativnih raziskavah uporabljamo že spoznano kot izhodišče za raziskovanje novih možnosti uporabe teh spoznanj; razvojno raziskovanje pa je naravnano k razvijanju novega »produkta«, kar je na družboslovnem področju lahko nov model, pristop, oblika, metoda, sistem, program, merski instrumentarij itn. Na kratko povzeto po 3. členu Zakona o raziskovalni dejavnosti, Ur. list RS, 1991, št. 8.

⁵ Raziskave so bile objavljene postopoma, od leta 1989 do 1991, v zbirki *Izobraževanje odraslih v Sloveniji*. Izšlo je 7 zvezkov.

manj pa nacionalna politika. Ta je resda postavljala široke okvire za izbiro prioritet, vendar ne bi mogli trditi, da je država konkretno opredeljevala razvoj in raziskovanje izobraževanja odraslih. V zvezi s tem je imelo še največjo vlogo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki je podpiralo splošni razvoj sistema izobraževanja odraslih in tudi svoje ožje prioritete, usposabljanje delovne sile in zaposlovanje ter v povezavi s tem razvoj normativnega sistema ter organiziranost izvajalcev. Ministrstvo za šolstvo in šport je aktivno podpiralo in spodbujalo predvsem raziskave o šolskem sistemu, v zvezi z izobraževanjem odraslih je ministrstvo bolj podprlo tudi raziskovanje sistema poklicnega izobraževanja odraslih; na druge teme o izobraževanju odraslih pa se je ministrstvo sorazmerno pozitivno odzivalo, a samo ni zahtevalo raziskav s tega področja. Ministrstvo za znanost in tehnologijo pa je gledalo na raziskovanje izobraževanja odraslih predvsem iz zornega kota uresničevanja Nacionalnega raziskovalnega programa, ta pa je v funkciji družbenih razvojnih ciljev; izobraževanje odraslih je v tem le majhno, ne posebno izstopajoče področje. Drugi družbeni partnerji navadno ne določajo širših prioritet, ampak se ravnaajo po svojih ožjih interesih.

V takšnih razmerah so imeli pri oblikovanju

raziskovalnih prioritet pozitivno vlogo strokovnjaki za izobraževanje odraslih in andragogiki, ki so pravočasno uvrstili v raziskovalni program teme, ki niso bile pomembne le za splošni družbeni razvoj, ampak tudi za razvoj izobraževanja odraslih in raziskovanja na

tem področju. Prioritete je oblikovala predvsem stroka, ki ji je uspelo z aktivnim in vztrajnim delom pridobiti za svoj program tudi odločilne upravne instance.

Približno polovica analiziranih (33) raziskav je bila večinoma monodisciplinarna; pripadajo bodisi pedagogiki (v širšem pomenu) bodisi andragogiki. Druga polovica raziskav pa je bodisi multidisciplinarna bodisi interdisciplinarna, v približno enakem razmerju. Discipline, ki so se poleg pedagogike in andragogike, najpogosteje pojavljale v teh raziskavah, so bile: sociologija in ekonomija (v četrtini raziskav), psihologija in organizacijske vede (v petini raziskav), zastopane pa so bile tudi tehnologija, kadrologija, informatika, pravo, naravoslovne vede in zgodovina.

Tudi zastopanost institucij, ki so sicer nosilke raziskovanja za svoje matične discipline, je pri raziskovanju izobraževanja odraslih pokazala, da je raziskovanje izobraževanja odraslih izrazito multidisciplinarno področje.

Financiranje raziskovanja

Raziskave izobraževanja odraslih v Sloveniji so financirali trije glavni viri, država, zainteresirani domači partnerji in viri iz tujine.

a) Država je zagotavljala večino denarja za raziskovanje izobraževanja odraslih. Pregled virov financiranja pri različnih raziskovalnih projektih kaže, da so državni denar za te raziskave prispevala predvsem tri ministrstva, Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Ministrstvo za šolstvo in šport ter Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Višina deležev posameznih ministrstev je bila odvisna od vrste in vsebine raziskav. Deleži ministrstev so bili približno enaki – vsako ministrstvo je prispevalo na raziskavo povprečno tretjino sredstev, pri posameznih raziskavah pa je bil delež posameznega ministrstva v primerjavi z drugima dvema različen, seveda pa so bile tudi raziskave, ki so jih financirali le eno ministrstvo ali le dve ministrstvi.

Delež denarja za raziskave izobraževanja odraslih v celotnih sredstvih, ki so jih navedena ministrstva namenjala za raziskovanje, je bil najvišji pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve. To ministrstvo je prispevalo približno 60 odstotkov sredstev, ki jih je sicer namensko določalo za raziskave na podlagi splošnega razpisa. Ministrstvo za šolstvo in šport je raziskave o izobraževanju odraslih na splošno financiralo v sorazmerju z njihovim deležem v celotni programski sestavi raziskav, v zadnjih treh letih obravnavanega obdobja pa je bil njegov delež celo nekoliko višji. Pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo pa je delež raziskav o izobraževanju odraslih v primerjavi z raziskavami o izobraževanju in športu znašal 14,5 odstotka, v celotnem raziskovalnem programu ministrstva pa 0,15 odstotka.

b) Zainteresirani domači partnerji so praviloma financirali raziskovanje izobraževanja odraslih razmeroma redko in z manjšimi deleži. Med 33 raziskavami, ki smo jih analizirali, so le pet raziskav sofinancirali zainteresirani drugi partnerji (npr. Gospodarska zbornica Slovenije, strokovna združenja, politične organizacije, sponzorji), v treh primerih pa so razi-

Raziskovanje izobraževanja odraslih je izrazito multidisciplinarno področje.

skovanje sofinancirale raziskovalne ali univerzitetne izvajalske organizacije. Nekaj raziskav pa je bilo opravljenih z lastnim (ne posebej plačanim) delom raziskovalcev. Deleži partnerjev so v navedenih primerih znašali največ 10–20 odstotkov.

c) S sredstvi iz tujine so bile financirane tri raziskave, delež tujih partnerjev pa je znašal od 38 do 100 odstotkov. To so bili: OZN, Phare in Unesco.

Sistem in mehanizmi za alokacijo sredstev ter za ocenjevanje vhodne in izhodne kakovosti raziskav so praviloma delovali tako, da je država prek ministrstev financirala ali sofinancirala raziskave, ki so ustrezale določenim merilom. Najsplošnejše merilo je bilo to, da mora raziskovalna tematika ustrezati nacionalnim interesom, izraženim v javno sprejetem Nacionalnem programu (za raziskovanje, izobraževanje, zaposlovanje, gospodarstvo itn.).

Zaradi omejenosti finančnih virov in velikega števila prosilcev za dodelitev sredstev je morala raziskava ustrezati določenim merilom, pri katerih so najpomembnejša:

- da ima raziskava zainteresiranega naročnika;
- enega ali več partnerjev, ki so pripravljeni tudi sofinancirati raziskavo (to so lahko različna ministrstva ali pa drugi zainteresirani partnerji iz Slovenije, pa tudi iz tujine);
- da se lahko izvajalec izkaže z ustrežno kakovostjo (to dokazujejo mednarodne objave in citiranost avtorja ter članov raziskovalne skupine, raziskovalni ugled, zmogljivost in sposobnost ter organizacijske reference izvajalca);
- družbena relevantnost teme in možnosti za prenos raziskovalnih dosežkov v prakso;
- možnosti za vključevanje in pretok »mladih raziskovalcev« iz raziskovanja v prakso;
- racionalnost pri porabi sredstev.

Ta merila so približno enako veljala predvsem za aplikativne raziskave, pri temeljnih raziskavah pa so bile najpomembnejše merilo mednarodne reference vodje projekta in raziskovalne skupine.

Pri vseh raziskavah, še posebej pa pri tistih, ki jih je sofinanciralo Ministrstvo za znanost in tehnologijo, so raziskave sprejemali in ocenjevali po posebnem postopku, ki zagotavlja strog nadzor kakovosti raziskovanja ob prijavi (input) in potem, ko je raziskava končana (output). Ocenjevali so domači in tuji recen-

zenti, postopek pa so vodili posebni organi, ki so jih imenovala ministrstva (komisije pri »raziskovalnih poljih« in sveti za raziskave in razvoj). Izsledki raziskovanja so se prikazovali na dva načina: z raziskovalnim poročilom izvajalca (prikaz in opis rezultatov) in ocenitvijo rezultatov ter njihove uporabnosti, ki jo je opravil naročnik.

Na odločitve pa so seveda vplivali poleg navedenih meril tudi bolj eksistencialni in življenjski dejavniki – uravnotežena delitev denarja po raziskovalnih področjih in institucijah.

Javna sredstva so bila dosegljiva za temeljne in tudi za uporabne raziskave. Ker so bili viri za pridobitev denarja za aplikativne raziskave številnejši (resorna ministrstva, zainteresirani partnerji) kot za temeljne (le Ministrstvo za znanost in tehnologijo), merila za te raziskave pa so bila tudi manj stroga (zlasti za mednarodne reference in citiranost), so imele aplikativne raziskave veliko več možnosti in podpore. To je veljalo za izobraževanje odraslih in tudi sicer za celotno raziskovalno politiko in prakso. V zvezi z raziskovanjem izobraževanja odraslih lahko to številčno ponazorimo s podatkom, da so bile med 33 raziskavami, kolikor smo jih pregledali za to analizo, le tri temeljne, to pa je manj kot 10 odstotkov; še nekaj raziskav, ki so obravnavale temeljna teoretična vprašanja, vendar večinoma z aplikativnim namenom, bi lahko uvrstili med kombinirane, druge pa so čisto aplikativne. Večji del državnih sredstev je bil dodeljen uporabnim raziskavam, manj pa temeljnim, vendar lahko ocenimo to kot realno, saj je izobraževanje odraslih predvsem aplikativna disciplina.

Neugodne gospodarske in finančne razmere v Sloveniji so bile takrat in so še vedno takšne,

Politika financiranja raziskav, ki kot prednostno merilo postavlja zahtevo, da morajo aplikativne raziskave imeti naročnika oziroma zagotovljen minimalni zagonski denar (sofinanciranje), kar naj bi bil dokaz naročnikovega interesa, je spodbujala sodelovanje med partnerji. S tem so tudi raziskovalci postavljeni v vlogo aktivnega subjekta, ki skuša za svojo raziskovalno temo pridobiti ustreznega naročnika ali tudi več naročnikov. Dejansko je bilo treba pogosto »naročnika« prepričati, hkrati pa je nastajala določena selekcija naročnikov, nekateri so imeli zadosti sredstev in so bili hkrati tudi bolj zainteresirani za tematiko.

da je bilo za raziskave izobraževanja odraslih težko najti naročnika ter sofinancerja med podjetji in tudi med negospodarskimi organizacijami, tako družbenimi kot tudi zasebnimi; podobno je z gospodarskimi in poslovnimi

Usposabljanje raziskovalcev se najpogosteje financira s sredstvi za raziskave.

združenji, sindikati, političnimi in prostovoljskimi organizacijami. Kot naročniki in partnerji so se zato v raziskavah pojavljali predvsem različna ministrstva ali vladne organizacije in agencije.

Zaradi preobrazbe sistema lokalnega upravljanja je potekalo domala vse dogovarjanje pri

financiranju raziskovalnega dela na državni ravni.

Pri nekaterih raziskavah, za katere so posebno zainteresirani raziskovalci ali njihove matične organizacije, se raziskovanje v prvi fazi začne na podlagi sredstev te organizacije ali raziskovalca, s postavko, da bodo za-

četni rezultati raziskave in konkretnjša osvetlitev problema spodbudili kakega zainteresiranega financerja.

Raziskovalna infrastruktura

Objavljanje rezultatov raziskovanj

Objavljanje raziskav v knjižni obliki je v Sloveniji ekonomsko tvegano, saj je knjižno tržišče za publikacije v slovenskem jeziku sorazmerno majhno; to še posebej velja za strokovne knjige, posebno še za področja, kot je izobraževanje odraslih, ki zanimajo sorazmerno ozek krog ljudi (strokovnjakov za to področje). Za večino publiciranih raziskav naklada ni večja kot 200 do 500 izvodov. Kljub temu je bila v knjižni obliki publicirana polovica raziskav, ki smo jih opravili. Rezultati dveh raziskovalnih projektov so omogočili izdajo posebne knjižne zbirke *Izobraževanje odraslih* v Sloveniji, v kateri je izšlo sedem zvezkov. Z ustanovitvijo ACS so nastale za objavljanje rezultatov raziskovalnih in razvojnih projektov boljše institucionalne možnosti.

Država je zagotavljala del sredstev za izdajo zbornikov za mednarodne konference, tako v domačem in tudi v tujih jezikih. Za financiranje publikacij (monografij) so sredstva zelo omejena in veljajo zelo stroga merila. Poseben problem je bilo prevajanje raziskav v tuje jezike, to namreč izdajo publikacije izjemno podraži. Prevoje so zagotavljale predvsem izvajalske ustanove, če so bile za to zainteresirane in če so imele denar. Ker je denarja premalo, so bile takšne možnosti skržene na najnujnejše. Ustanove pa so sicer spodbujale raziskovalce, da bi pisali v tujem jeziku.

V tujih jezikih so bile v knjižni obliki objavljene štiri raziskave, vse v angleščini, ena od njih

pa v vseh jezikih OZN (angleški, ruski, arabski, španski, kitajski). Tretjina raziskav je bila objavljena v tujini v člankih in referatih, večinoma v angleščini, nekaj pa tudi v nemščini in španščini.

V Sloveniji takrat še nismo imeli posebne revije za izobraževanje odraslih. Raziskovalci so objavljali raziskave v revijah za izobraževanje, organizacijo, sociologijo, psihologijo, ekonomijo itn.

Usposabljanje raziskovalcev

Pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo je leta 1993 že sedmo leto potekal program, imenovan »2000 mladih raziskovalcev«, ki je s posebnimi sredstvi omogočal financiranje podiplomskega študija in usposabljanje mladih raziskovalcev (starih do 28 let) za pridobitev magistrskega in doktorskega naziva. Načelno so se raziskovalci izobraževanja odraslih lahko enakopravno potegovali za te možnosti usposabljanja, ki jih financira država. Žal je bila pri tem huda ovira institucionalna in kadrovska šibkost andragoškega področja, saj so se v ta študij ves čas njegovega obstajanja vključili le trije kandidati. Na tem področju izobraževanja odraslih je več takšnih, ki jim podiplomski študij omogočajo raziskovalne institucije, v katerih so zaposleni (v zadnjih dveh letih je takšno pomoč največkrat omogočal ACS). Takšno usposabljanje je financirano s sredstvi za raziskave, kandidati pa so hkrati študentje podiplomskega študija in raziskovalci.

Napredovanje in znanstveno izpopolnjevanje raziskovalcev je potekalo predvsem s podporo raziskovalnih organizacij in s sredstvi za raziskovalne projekte. Raziskovalci so si lahko tako pridobili akademske naslove (magisterij, doktorat) in se tudi stalno izpopolnjevali v stroki in tudi na drugih področjih (jeziki, računalništvo). To, kako so te možnosti izrabili, je bilo odvisno od posameznika (osebna zavzetost) in življenjskih razmer, v katerih živi, ter tudi od institucije, v kateri je zaposlen (finančne možnosti, delovni program). Raziskovalci, ki smo jih anketirali (skupaj jih je bilo 23), pa so na splošno ugodno ocenjevali možnosti za napredovanje; kot oviro so navajali predvsem to, da si zaradi delovne preobremenjenosti zelo težko vzamejo čas za študij, manjšo oviro pa so jim pomenila finančna sredstva.

Državna sredstva za podporo strokovnega razvoja raziskovalcev so bila omejena, povpraševanje je bilo namreč večje od ponudbe. Država je deloma spodbujala in materialno pod-

Večina raziskav je objavljenih v obliki raziskovalnega poročila ali v apliciranih oblikah, na primer poljudne izdaje, priročniki, članki, referati, radijske ali televizijske predstavitve in drugo.

pirala napredovanje in strokovni razvoj raziskovalcev. Ministrstvo za znanost in tehnologijo je dajalo posebne štipendije za znanstveno izpopolnjevanje v tujini (do 6 mesecev), te so bile namenjene usposabljanju vrhunskih znanstvenih kadrov. Ministrstvo za šolstvo in šport pa je financiralo samostojen študij (smer) andragogike in sofinanciralo podiplomski študij na tem področju.

V raziskovanem obdobju so se povečale možnosti za študij v tujini prek mednarodnih fondov, zlasti prek programov ES (npr. Tempus, Phare in Open Society Fund).

Za raziskovalno delo in usposobljenost raziskovalcev je pomembno znanje tujih jezikov. Takšnega usposabljanja država ni financirala, tako da so bile možnosti učenja tujih jezikov odvisne predvsem od pripravljenosti ustanov za financiranje svojih raziskovalcev ali od raziskovalcev samih. Ustanove so večinoma pripravljene podpreti usposabljanje, zaradi omejenih sredstev pa imajo pri tem svoja merila in se odločajo za različen delež sofinanciranja. Raziskovalci pa so imeli na voljo tudi štipendije, ki jih ponujajo nekatere države.

Nacionalna organiziranost raziskovalcev

Andragoško društvo Slovenije, kot stanovska organizacija za tiste, ki se ukvarjajo z izobraževanjem odraslih Sloveniji, ni bilo posebej organizirano za potrebe raziskovalcev. Raziskovalci izobraževanja odraslih v Sloveniji niso imeli posebne organizacije, v kateri bi delovali. Priložnost za to so bila strokovna srečanja (konference, seminarji). Še največ pobud za to je v obravnavanem obdobju dajal ACS. Mnogi raziskovalci pa so člani drugih stanovskih organizacij, v katerih tudi aktivno delujejo.

Strokovni viri

V Sloveniji je bil fond strokovnih knjig za izobraževanje odraslih do ustanovitve ACS zelo skromen. Za to področje ni bilo nobene specializirane strokovne knjižnice. Z ustanovitvijo ACS je nastala tudi specializirana strokovna knjižnica za izobraževanje odraslih in andragogiko, nabavo osnovnega knjižnega fonda je sofinanciralo Ministrstvo za znanost in tehnologijo. Knjižnica je praktično začela z nič, zato je bil po dobrem letu njenega delovanja knjižni fond še zelo skromen. V ACS pa je tedaj že prihajalo 59 strokovnih revij za izobraževanje odraslih, od tega 49 tujih. To so bili seveda le novejši letniki, za starejše vire je

bilo treba izrabiti možnosti medbibliotečne izposoje, ki pa je zelo draga. Čeprav upoštevamo tudi ponudbo v drugih slovenskih strokovnih knjižnicah, so bili bibliografski viri in možnosti dostopa do strokovne literature ena najšibkejših točk pri raziskovanju izobraževanja odraslih v Sloveniji. Da bi dosegli zadovljivo stanje na tem področju, bo potrebnih precej let.

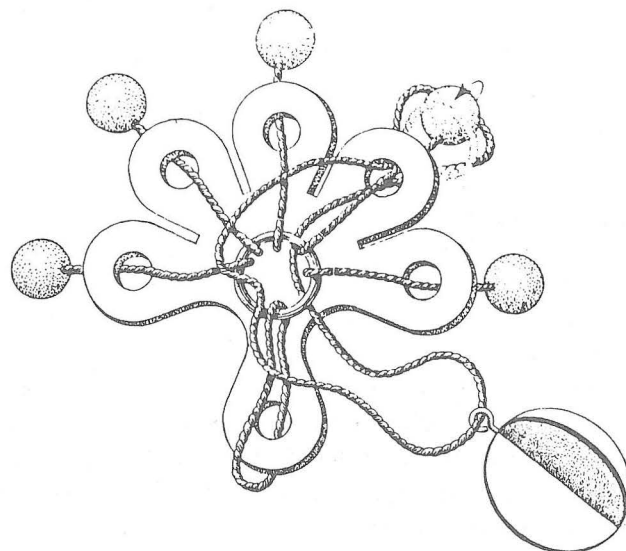
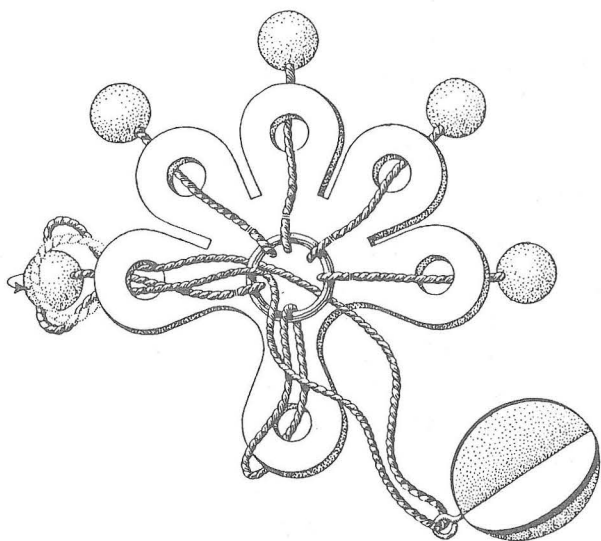
Mednarodno sodelovanje

Izobraževanje odraslih v Sloveniji je že dalj časa intenzivno povezano z dogajanjem pri izobraževanju odraslih v svetu. Pri tem so imeli prejšnja leta največ zaslug aktivni posamezniki (npr. Ana Krajnc), ki so se tako tudi vključevali v mednarodne projekte. V zadnjih letih, posebno po ustanovitvi ACS (1991), pa se je razvilo tudi institucionalno sodelovanje.

Sodelovanje je potekalo večinoma z evropskimi državami, pri tem pa so imele zaradi ugodnih finančnih virov prednost države Evropske skupnosti in v povezavi z njimi tudi nekdanje srednje- in vzhodnoevropske socialistične države. Slovenija ni sodelovala s temi državami le ta-

Pri raziskovalnih projektih v zvezi z izobraževanjem odraslih je Slovenija sodelovala z združenji, kot so: Evropska skupnost, Svet Evrope, Unesco, OECD, Evropsko združenje za izobraževanje odraslih – EAEA (European Association for Education of Adults), Evropsko združenje raziskovalcev izobraževanja odraslih – ESREA (European Society for Research on Education of Adults), pa tudi EFTA, CERI, Evropsko omrežje za izobraževanje na daljavo – EDEN (European Distance Education Network), Univerzitetni oddelek za izobraževanje odraslih – UDACE (Unit for the development of Adult Continued Education), Mednarodna liga za družbeno angažiranost izobraževanja odraslih – ILSCAE (International Ligue for Social Commitment of Adult Education) in druge. Seveda pa je veliko tudi osebnih stikov in stikov med ustanovami. Stiki so navezani z vsemi državami sveta, kjer jih zanima sodelovanje. Med evropskimi državami je imela Slovenija pri razvojno-raziskovalnem delu največ stikov z Veliko Britanijo, Nemčijo, skandinavskimi državami, Francijo, Nizozemsko in Avstrijo.

ko, da se je vključevala v ponujene projekte, ki so nastajali v drugih državah, temveč je bila tudi sama nosilka raziskovanja. Tako so v Sloveniji v letih 1990–1993 izvedli primerjalno raziskavo Outstanding Experts on Adult Education, ki je zajela andragoge iz vsega sveta, na podlagi te raziskave pa je bila organizirana tudi mednarodna konferenca Rethinking Adult Education for Development, ki jo je sofinanciral tudi Unesco.

Slovenski raziskovalci so bili v tem obdobju vključeni v naslednje mednarodne projekte:

- Izobraževanje, kriminal in kazensko pravo (skupaj z OZN, Crime Prevention Branch);
- Stanje raziskovanja izobraževanja odraslih (skupaj z Unescom in ESREA); Slovenija je bila koordinator projekta za srednje- in vzhodnoevropske države;
- Izobraževanje odraslih v politiki in zakonodaji (skupaj z Unescom in EAEA);
- Ali znaš zastopati svoje pravice – projekt iz programa Phare (skupaj z V. Britanijo in Irsko).
- Trg dela in izobraževanje odraslih (raziskovalno omrežje ESREA);
- Medkulturni vplivi in zgodovina izobraževanja odraslih (raziskovalno omrežje ESREA).

Posamezniki ali institucije so navezovali tudi bilateralne stike, pri čemer so obravnavali zlasti teme: razvoj človeških virov, poklicno izobraževanje, funkcionalna pismenost itd. Pogovori so potekali tudi v zvezi z nekaterimi drugimi projekti, zlasti iz programa Phare (npr. izobraževanje na podeželju, izobraževanje in socialni razvoj).

Raziskave so bile organizirane bodisi na pobudo tujih partnerjev bodisi na pobudo posameznikov ali institucij iz Slovenije. Raziskovanje je potekalo v skladu s predloženimi izhodišči in pravili nosilcev raziskovanja. Kadar je

šlo za sodelovanje pri mednarodnih projektih, so se raziskovalci v Sloveniji po potrebi povezovali.

Financiranje je potekalo v skladu z dogovori s tujimi partnerji (Phare, Tempus, Unesco, EAEA). Pridobivanje državnih sredstev za takšne projekte je v Sloveniji mogoče že na podlagi opisanega sistema financiranja raziskav. Pomembno je, da so pri predlogu za financiranje projekta zagotovljena sredstva sofinanciranja. Če je bilo zagotovljeno sofinanciranje iz mednarodnih virov, so imeli projekti pri pridobivanju sredstev slovenske vlade (ministrstev) prednost.

Financiranje udeležbe na mednarodnih strokovnih srečanjih (konferencah, seminarjih, delavnicah) je bilo odvisno predvsem od finančne zmogljivosti ustanove, v kateri posameznik dela. Te možnosti so bile večinoma skromne. Še najugodnejše je bilo, če so bila sredstva za udeležbo na mednarodnem srečanju zagotovljena iz raziskovalnega ali razvojnega projekta, vendar so bila ta sredstva zelo omejena. Tudi država navadno ni podpirala udeležbe raziskovalcev na mednarodnih srečanjih, tako tudi izobraževanja odraslih. Ministrstvo za znanost in tehnologijo lahko omogoči raziskovalcu udeležbo na mednarodnem srečanju enkrat na leto, pogoj pa je, da udeleženca posebej povabi organizator konference. Druga ministrstva omogočajo finančno podporo le

izjemoma, kadar so za udeležbo posebej zainteresirani.

Tako je bila udeležba raziskovalcev na mednarodnih srečanjih v tujini odvisna predvsem od tega, ali je organizator konference udeležencu plačal stroške za udeležbo (potovanje in bivanje).

2. ZDAJŠNJE STANJE IN RAZVOJNE POTREBE

Pričakovali bi, da se bo pozitiven razvoj izobraževanja odraslih, ki smo ga že opisali in se je začel sočasno z osamosvojitvijo Slovenije, nadaljeval in da se bo tako razvijalo tudi raziskovanje izobraževanja odraslih. To pričakujejo tudi raziskovalci in institucije oziroma strokovnjaki in raziskovalne institucije s tega področja ter odgovorni predstavniki državnih organov, ki so sodelovali v anketi. Takšna pričakovanja smo lahko imeli tudi zaradi tedanje velikopotezno zastavljene politike in razvijajočega se sistema financiranja raziskovalne dejavnosti v Sloveniji. Zavedati pa se je bilo treba omejenih možnosti razvoja v Sloveniji, razlogi za to pa so bili predvsem:

- neugoden gospodarski položaj države in s tem omejena sredstva za investiranje v razvoj, to zadeva izobraževanje in tudi raziskovalno dejavnost na splošno;
- raziskave z družboslovnega področja (med temi tudi izobraževanje odraslih) so bile v nekoliko slabšem položaju kot raziskave z naravoslovnega in tehnološkega področja;
- pomanjkanje ustrezno usposobljenih raziskovalcev za izobraževanje odraslih v Sloveniji;
- pomanjkanje specializiranih ustanov za različna področja razvoja izobraževanja odraslih;
- raziskovalci so bili med seboj še premalo povezani.

Posebno pomembna naloga v prihodnosti je, da se izobraževanje odraslih še bolj uveljavi kot specifično strokovno področje in andragogika kot razmeroma samostojna znanstvena disciplina. Možnosti za to bi morala vztrajno in sistematično ustvarjati država z ustrežno razvojno politiko.

Tri leta po končani raziskavi, katere temeljne ugotovitve smo predstavili v tem besedilu, lahko trdimo, da je žal razvoj bolj potekal po pesimističnem kot pa po optimističnem scenariju.

V nadaljevanju bomo skušali primerjalno oceniti zdajšnje stanje: opozorili bomo na razlike v primerjavi z že doseženim stanjem v obdobju 1989–1993.

Subjekti raziskovanja

Z izjemo Centra za razvoj univerze, ki se žal tako več ne imenuje in je povsem spremenil svoj delovni program, trenutno še delujejo druge institucije, ki so bile nosilke in izvajalke raziskovanja izobraževanja odraslih pred tremi leti. Ocenjujemo, da sta Filozofska fakulteta in Fakulteta za organizacijske vede bolj ali manj ohranili obseg raziskovanja, kakršen je bil značilen za prejšnja leta: to so posamične raziskave že uveljavljenih profesorjev, ki se ukvarjajo z izobraževanjem odraslih in andragogiko. V drugih petih ustanovah, ki se organizacijsko povezujejo z univerzo, to so Pedagoški inštitut, Inštitut za družbene vede, Inštitut za ekonomska raziskovanja in Inštitut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, trenutno ne potekajo projekti,

V Sloveniji je premalo organizacij, ki se ukvarjajo z raziskovanjem izobraževanja odraslih.

ki bi namenjali večjo pozornost izobraževanju odraslih. Z andragoškim področjem se občasno ukvarjajo in ga uvrščajo v svoje projekte le, kadar intenzivneje raziskujejo običajne teme, kot so razvoj pedagoških kadrov, kvaliteta življenja, ekonomski pomen in učinki izobraževanja, pravni status zaposlenih itn. Obeti za intenzivno vključitev raziskovanja visokošolskega izobraževanja odraslih v svoj program, ki jih je pokazal Center za razvoj univerze, so propadli z že omenjeno razpustitvijo te ustanove. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in na novo ustanovljeni Center za poklicno izobraževanje bi lahko kot razvojni instituciji za vzgojo in izobraževanje vključila vsaj v svoj razvojno-raziskovalni program, če že ne tudi v program aplikativnih raziskav, tudi izobraževanje odraslih, vendar je v njunih programih v primerjavi z vzgojo in izobraževanjem mladine izrazito zastavljeno, zato sta kadrovska in organizacijsko prešibka, da bi se lahko lotevala raziskovalnih projektov. Skupnost izobraževalnih centrov Slovenije pa je bolj naravnana k praktično-operativnim kot pa k raziskovalnim ciljem.

Izjema med naštetimi institucijami je le ACS, ki se je po letu 1993 kadrovsko okrepil: od zdajšnjih 30 zaposlenih jih 18 sodeluje pri raziskovalnih projektih, med njimi pa prevladujejo razvojno-raziskovalne naloge.

Če izhajamo iz te ocene stanja raziskovanja po institucijah, se celotno število raziskovalcev najbrž ni zmanjšalo, se je pa spremenilo razmerje raziskovalcev po institucijah. Zunaj ACS je manj aktivnih raziskovalcev, več pa jih je v ACS. To pa je podatek, ki ga ne moremo oceniti kot pozitivnega. Bolje bi bilo, če bi se hkrati s povečevanjem števila raziskovalcev v ACS povečevalo tudi število raziskovalcev drugje, saj bi to pomenilo širšo bazo za raziskovanje izobraževanja odraslih v Sloveniji.

Raziskovalne teme

Ker nimamo novejšega pregleda vseh raziskav, ki trenutno potekajo, ne moremo podrobneje primerjati raziskovanih tem iz obdobja 1989–1993 z zdajšnjimi temami. Lahko pa iz poznavanja izidov razpisov treh ministrstev (za znanost, šolstvo, delo) ocenimo morebitne vidnejše globalnejše premike pri raziskovalnih temah.

Država zaostruje merila pri izbiranju raziskav, ki jih financira.

Ministrstvo za znanost in tehnologijo (MZT) pri izbiranju raziskav za financiranje sicer še naprej uveljavlja stroga merila. Še več, čedalje bolj jih zaostruje. To še posebej velja za merila o ustreznosti nosilcev raziskav, raziskovalnih organizacij in raziskovalcev. Pri MZT so postopki prve selekcije prijaviteljih raziskav strogo formalni. Vsako raziskavo, pri kateri nosilec raziskave nima zahtevanih strokovnih kvalifikacij – akademskega naslova (doktorat) in objav (zlasti v tujini), zavrnejo, ne glede na njeno vsebino in siceršnjo vrednost. Tako so druga merila – družbena aktualnost tematike, zadovoljevanje nacionalnih ciljev, izkazan interes uporabnikov in celo interes mednarodnih organizacij – drugotnega pomena. Zanesljivo lahko ugotovimo, da so takšna merila vplivala na to, da dobiva sredstva MZT le nekaj slovenskih andragogov oziroma tisti, ki imajo doktorski naziv in druge reference. To nedvomno preveč enostransko selekcionira ne le avtorje, temveč tudi tematiko raziskovanja. Tako je MZT zavrnilo sofinanciranje mednarodne raziskave o pismenosti, v kateri je Slovenija sicer dosegla velik uspeh že s tem, da so jo prišteli k redkim državam, ki lahko sodelujejo v projektu. Upoštevali pa niso niti uporabnikovega interesa – v tem primeru mednarodnega partnerja, ki je pripravljen sofinancirati slovensko raziskavo. Obveljalo je merilo MZT, da nosilec raziskave

ne more biti raziskovalec, ki ima le magistrski naslov.

MZT pa je leta 1996 ponujalo oblikovanje in financiranje ciljnega raziskovalnega programa (CRP) za vzgojo in izobraževanje. Raziskovalci smo pripravili program, ki je vključeval teme za raziskovanje vzgoje in izobraževanja otrok in mladine ter teme za raziskovanje izobraževanja odraslih. Pogoj za to, da MZT sofinancira tak program, je bil ta, da se z njim strinja matično ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, to je v Sloveniji Ministrstvo za šolstvo in šport (MŠŠ). Pobude raziskovalcev in MZT pa se niso uresničile, ker je minister za šolstvo in šport menil, da ima v postopku predlaganja in sprejemanja programa podrejeno vlogo, in zahteval, da se njegova vloga izenači s tisto, ki jo ima po veljavnih pravilih minister za znanost in tehnologijo. To bi zahtevalo spremembo pravil, zato se dana pobuda ni uresničila. Do ustanovitve CRP ni prišlo, s tem pa so se v zadnjih dveh letih bistveno zmanjšale raziskovalne možnosti tudi za izobraževanje odraslih.

Zavrnitev CRP pa je bilo le zunanje znamenje globljih vzrokov, ki so po letu 1995 določali razvojno in raziskovalno politiko Ministrstva za šolstvo in šport (MŠŠ). To je bilo v tem obdobju zainteresirano predvsem za kurikularno prenovu, temeljno prioriteto šolskega resorja. V svojih razpisih za razvojno-raziskovalno dejavnost določa MŠŠ teme, ki naj bi spodbudile uresničevanje kurikularne prenove. To pa so predvsem teme v zvezi s šolstvom. Že po naravi dejavnosti ima pri tem izobraževanje odraslih manjšo vlogo ali, drugače povedano, šolstvo je le majhen del izobraževanja in učenja odraslih. To se kaže tudi v razpisu prioritetenih tem za raziskovanje, seveda pa tudi v deležu sredstev, ki jih je MŠŠ kot investitor pripravljen nameniti za raziskovanje izobraževanja odraslih, ne glede na število prijav s tega področja. V tem obdobju se je bistveno zmanjšala tudi podpora MŠŠ razvojnim projektom pri izobraževanju odraslih, kar velja celo za tako uspešen projekt, kot je razvoj študijskih krožkov v Sloveniji.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) je v primerjavi z drugima dvema ministrstvom – MZT in MŠŠ – svojo politiko prioritet pri raziskovanju še najmanj spremenilo. Še naprej podpira projekte, ki se nanašajo na razvoj poklicnega izobraževanja, izobraževanja zaposlenih in brezposelnih, pa tudi na druge razvojne projekte, ki so pomembni za

izobraževanje zaposlenih. Vendar je vpliv politike MDDSZ na razvoj in raziskovanje izobraževanja odraslih, čeprav pozitiven, zaradi skromnosti sredstev, ki jih to ministrstvo namenja raziskovanju in razvijanju izobraževanja odraslih, premajhen, da bi lahko bistveno izboljšal položaj pri raziskovanju izobraževanja odraslih.

Na možnosti tega raziskovanja, zlasti na izpeljavo razvojnih projektov, deloma vplivajo tudi drugi partnerji, med temi je treba še posebno omeniti interes Republiškega zavoda za zaposlovanje.

Pobude za raziskovanje, ki jih dajejo mednarodne organizacije in partnerji, so v zadnjih letih kar številne. Zanje je značilno, da so finančno zelo skromne in ne pokrivajo vseh stroškov raziskovanja, posebno še, če raziskav ne sofinancirajo tudi domači viri.

Financiranje raziskovanja

Na podlagi navedenih razlogov moramo ugotoviti, da je prišlo po letu 1993 pri financiranju raziskovanja izobraževanja odraslih do teh sprememb (to, kar navajamo, je le ocena, saj natančnih podatkov, ki bi omogočili natančnejše in povsem nedvoumne ugotovitve, nismo zbirali):

a) Celoten obseg sredstev za raziskovanje se je zmanjšal. To zanesljivo velja za sredstva MZT, najbrž pa tudi za sredstva MŠŠ in MDDSZ;

b) Spremenila se je struktura namembnosti sredstev. V prejšnjem obdobju je bilo financiranih več aplikativnih in temeljnih raziskav, zdaj pa se je povečal obseg sredstev za razvojne raziskave.

Večino razlogov za takšne spremembe sem že navedel, naj še dodam, da je ohranjanje ali povečevanje deleža za razvojne raziskave posledica razmeroma stabilnega financiranja razvojnih projektov, ki jih izvaja ACS, financira pa jih slovenska vlada iz tiste postavke proračuna, ki je namenjena financiranju izobraževanja odraslih.

Velika škoda bi bila, če bi se to nadaljevalo, saj bi v Sloveniji postopoma osiromašili fond aplikativnih in temeljnih raziskav, to pa pomeni usihanje slovenske andragoške misli in teoretično-konceptualnih spoznanj, torej tistega, s čimer smo v preteklih letih dosegli pomemben razvoj izobraževanja odraslih na Slovenskem.

Raziskovalna infrastruktura

Ne da bi se spuščali v podrobnejše primerjave s prejšnjim obdobjem, lahko ugotovimo, da se zaradi splošnega pozitivnega razvoja izobraževanja odraslih – še zmeraj gre za ekspanziven razvoj, na ožjem strokovnem in splošnem področju – razvija tudi raziskovalna infrastruktura. Za infrastrukturo večinoma velja, kar smo ugotovili v naši raziskavi, le da se je pri večini infrastrukturnih dejavnosti v nekaj letih povečal obseg dejavnosti in zmogljivosti, to pa pomeni večje možnosti za uporabo infrastrukturnih zmogljivosti. Zato bomo v nadaljevanju opozorili le na morebitne izjeme v pozitivnem ali negativnem smislu.

V Sloveniji smo v tem času dobili posebno revijo za izobraževanje odraslih, Andragoška spoznanja. Izhaja štirikrat na leto v nakladi 1500 izvodov. To je za strokovno in še posebej za raziskovalno delo nedvomno velika pridobitev.

Pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo so zaradi čedalje večjega usihanja denarja za znanost in raziskovanje začeli omejevati tudi sredstva za mlade raziskovalce. Tako so v letu 1996 zavrnil vse predloge ACS za povečanje števila mladih raziskovalcev na andragoškem področju. Prednost pri pridobitvi novih mladih raziskovalcev imajo javni raziskovalni inštituti, ki so v pristojnosti MZT in univerze. ACS nima takega statusa, zato njegove potrebe niso enakovredne potrebam »pravih« raziskovalnih institucij.

Fond strokovnih knjig za izobraževanje odraslih se nenehno povečuje, strokovna knjižnica ACS postaja bogata specializirana strokovna knjižnica za izobraževanje odraslih in andragogike, ki vzbuja zanimanje tudi že v tujini.

Mednarodno sodelovanje je eno pomembnih področij, ki omogoča promocijo slovenskega izobraževanja odraslih in andragogike tudi zunaj meja naše domovine. Slovenija je zanimiv in iskan partner za mnoge strokovnjake ter institucije v svetu, to velja za izobraževanje odraslih na splošno in tudi za njegovo raziskovanje.

Zaradi pozitivnega razvoja izobraževanja odraslih se razvija tudi raziskovalna infrastruktura.

KAKO NAPREJ?

Iz doslej povedanega lahko ugotovimo, da je raziskovanje izobraževanja odraslih v zadnjih desetih letih postalo kar pomembna podlaga in spremljevalec splošnega razvoja izobraževa-

nja odraslih v Sloveniji. Ocenjujemo, da je doseglo tudi ustrezno strokovno in znanstveno raven, ne glede na to, katere raziskovalne in akademske naslove so si pridobili posamezni raziskovalci. Zato mu je treba tudi v prihodnosti nameniti ustrezno pozornost in tako omogočiti njegov nadaljnji razvoj, glede obsega in tudi glede kakovosti. Zadnja leta se kažejo znamenja, zaradi katerih smo lahko zaskrbljeni in ogrožajo dozidajšnje pozitivne dosežke. Da bi vnovič dosegli pozitivno usmeritev, ki se je že uveljavila, bo treba nekaterim vprašanjem ali problemom nameniti posebno skrb.

Izobraževanje odraslih je dejavnost, ki se je začela pri nas intenzivneje razvijati šele zadnjih deset let. Razumljivo je, da to ni zadosti dolga doba, da bi lahko nastale močne raziskovalne zmogljivosti, bodisi institucije bodisi raziskovalci z ustreznimi naslovi. Pri nas se niso mogli usposobiti posebni andragoški kadri, razen v zadnjih letih, še toliko težje je bilo pričakovati, da bi si pridobili za raziskovanje zahtevane akademske naslove. Zato morajo financerji andragoško področje obravnavati kot znanstveno disciplino oziroma strokovno dejavnost, ki se šele razvija. Izobraževanje odraslih in andragogiko je treba zato posebej spodbujati in jima omogočiti, da se čimprej razvijeta.

Menim, da bi bili potrebni zlasti naslednji ukrepi in spodbude:

- raziskovalcem omogočiti raziskovanje (tudi aplikativne raziskave), čeprav še ne izpolnjujejo vseh zahtevanih pogojev; to je edini način, s katerim bodo ustrezno razvili svoje

raziskovalne zmogljivosti in si pridobili status raziskovalcev z referencami;

- dati institucijam, ki se ukvarjajo z raziskovalno dejavnostjo, status raziskovalnih institucij, čeprav upravno pripadajo drugemu resorju; značilen primer je ACS, ki je raziskovalna ustanova, a spada v pristojnost MŠŠ, pri prizadevanjih za status javnega raziskovalnega zavoda pa ima težave;
- poleg univerz in ACS razvijati še druge raziskovalne ustanove, ki bodo zajemale specializirana področja raziskovanja izobraževanja odraslih, npr. Center za poklicno izobraževanje, Center za razvoj visokošolskega izobraževanja odraslih, raziskovanje izobraževanja odraslih na Zavodu RS za šolstvo; razvojni projekti na Zvezi ljudskih univerz itn.;
- financirati večje število mladih raziskovalcev za raziskovanje izobraževanja odraslih;
- izpeljati predlog za financiranje ciljnega raziskovalnega programa za vzgojo in izobraževanje oziroma iz zornega kota današnjega razvoja za vseživljenjsko učenje;
- pospeševati mednarodno sodelovanje pri raziskovanju izobraževanja odraslih in sprejemati pobude tujih partnerjev, ki vabijo slovenske andragoge k sodelovanju v projektih;
- omiliti prestroga in opustiti nesmiselna merila za pridobitev raziskav, kot so objave v tujih strokovnih revijah, analiza citiranosti itn., saj gre za področje, ki je doslej poudarjalo objavljane strokovnih in znanstvenih del doma, kjer so tudi najbolj ali celo edino aktualne (podobno velja tudi za druga družboslovna in humanistična področja).